

УДК 330.332:336.717

Паласевич М.Б.,
к.е.н., доцент
Дрогобицький державний
педагогічний університет імені І.Франка

РОЗРОБКА КОНЦЕПЦІЇ МЕХАНІЗМУ САМОРЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Аналіз регулювання банківської інвестиційної діяльності (БІД) переконує у необхідності розробки концепції механізму банківського саморегулювання інвестиційної діяльності. На нашу думку, концепція механізму саморегулювання БІД повинна включати такі елементи: необхідність, мета і завдання саморегулювання БІД; суть та елементи механізму банківського саморегулювання інвестиційної діяльності; управління інвестиційною діяльністю відділень і філій банку; управління інвестиційною діяльністю дочірніх структур банку; управління якістю інвестиційного портфеля і підтримка необхідного рівня рентабельності інвестиційних операцій; управління банківською інноваційною діяльністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній і світовій економічній літературі накопичено значний досвід дослідження наукових проблем регулювання банківської інвестиційної діяльності. Серйозну базу для написання даної статті представляють праці вітчизняних вчених І. Бланка, О. Гаврилюка, М. Крупки, І. Малого, А. Пересади, С. Реверчука А. Чухно, Ю. Яременко та інших. У наукових працях основна увага приділена дослідженню організаційно-економічних аспектів регулювання банківської інвестиційної діяльності, однак в сучасних умовах функціонування ринкової економіки виникає необхідність формування базових положень концепції саморегулювання банківської інвестиційної діяльності.

Постановка завдання. Метою дослідження є формування теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо розробки концепції механізму банківського саморегулювання інвестиційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Метою розвитку саморегулювання БІД є розширення можливостей банків щодо кращого контролю за їх майбутньою інвестиційною діяльністю і ефективного реагування на нинішні інвестиційні виклики, ризики і загрози. Головними завданнями на шляху до цієї мети є такі: широко вивчати і застосовувати передовий вітчизняний і зарубіжний досвід регулювання БІД; розробляти нові методи контролю за інвестиційними небезпеками банку; ефективно координувати дії банківського інвестиційного менеджменту та його підрозділів.

Розглядаючи механізм саморегулювання БІД, слід наголосити на тому, що це передовсім взаємодія між внутрішніми елементами управління та інвестиційним бізнесом банку (рис. 1).

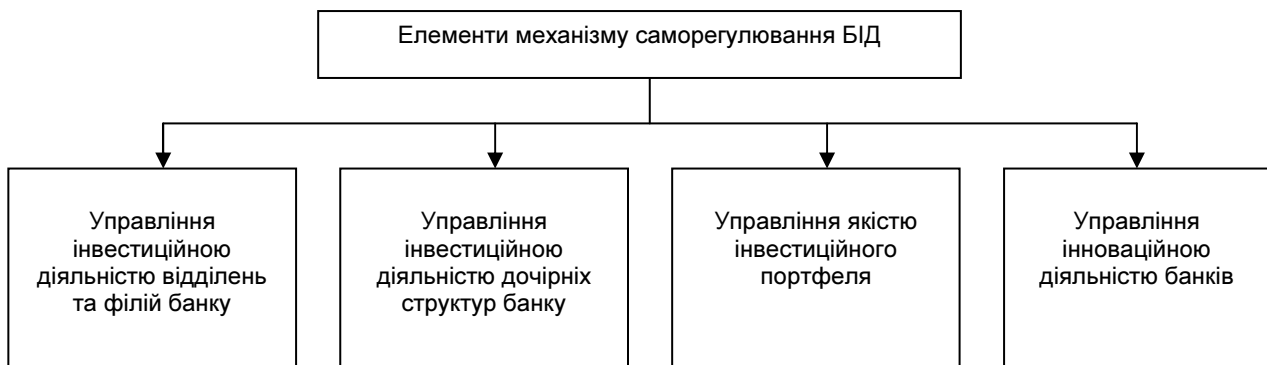

Рис. 1. Головні елементи механізму саморегулювання БІД

Джерело: розроблено на основі аналізу [3; 6]

Розвиток в останні роки мережі відділень вітчизняних банків пов'язаний з автоматизацією банківських операцій, новими системами зв'язку та обробки інформації, які дають змогу об'єднати в єдине інформаційне поле віддалені робочі місця і забезпечити закриття операційного дня у режимі реального часу. Відкриття відділень допомагає розширити коло клієнтів і збільшити ресурси банку, особливо вигідні відділення при роботі з великими клієнтами. Однак, розвиток мережі відділень потребує додаткових інвестицій, що дозволяють собі може не кожен банк. Якщо у своїй інвестиційній діяльності відділення орієнтується на роботу з фізичними особами, то важливо розміщувати його

недалеко від масових людинопотоків (вокзали, зупинки пасажирського транспорту тощо). При цьому рекламні щити з інформацією про інвестиційні послуги і вказівники варто встановлювати не тільки поблизу відділення, а й у місцях проживання потенційних клієнтів. Щоб оцінити ефективність інвестиційної діяльності відділення можна порівняти кількість його інвестиційних клієнтів, обсяг та/або кількість виданих інвестиційних кредитів з розрахунку на одного працівника відділення з середніми показниками банку. Хоча діапазон інвестиційних послуг відділення досить великий, самостійність і повноваження його порівняно з філією банку обмежені.

Загальною проблемою усіх філій є кадри. По-перше, на місцях не тільки складно знайти кваліфіковані кадри, а й важко (через віддаленість від головного банку) їх навчати. По-друге, чималу частину працівників становлять особи, близькі до керівництва філії або до його клієнтури. І тому відмова прийняти на роботу близьку клієнтові особу може призвести до втрати цього клієнта. По-третє, працівники філій частіше вдаються до зловживань. При створенні філії банку необхідно розробляти бізнес-план. Ще однією проблемою для філій є визначення клієнтури. Всіх клієнтів філії можна поділити на три групи. До першої належать клієнти, які проявили найбільший інтерес до нової філії і уже заздалегідь готові перейти до неї на обслуговування. Другу групу становлять клієнти, які виявили інтерес до філії, але цей інтерес не є активним. Третю групу становлять ті потенційні клієнти, які відразу не виявили інтересу до новоствореної філії, але виявляють його з часом.

Окремим шляхом створення філії є купівля дочірнього банку і перетворення його на філію. Однак, часто у відносинах головного і дочірнього банку виникають труднощі і суперечності. Щоб їх передбачити й уникнути, доцільно розробляти бізнес-план інвестиційного проекту зі створення філії або дочірнього банку. Банки, з метою полегшення тих чи інших інвестиційних операцій, створюють дочірні структури, до яких належать: банки; фінансові компанії; фірми з торгівлі нерухомістю; служби інкасації; ремонтно-будівельної фірми; складські компанії; торгові підприємства; страхові компанії; аудиторські компанії; факторингові, лізингові, іпотечні, трастові та інші компанії.

Значущість цих дочірніх структур, які інколи називають банківською периферією, для саморегулювання БІД різна. Дочірній банк може забезпечити інвестиційній роботі головного банку такі переваги: можливість проникнення в інші регіони або країни шляхом купівлі контрольного пакета дочірнього банку; перенесення всієї відповідальності за зобов'язаннями на дочірній банк, окрім частки участі в його капіталі; збільшення інвестиційної привабливості для клієнтів і партнерів; швидке розміщення інвестиційних ресурсів із материнських банків у дочірні у разі серйозної кризи.

Створення дочірньої фінансової компанії може бути корисним для роботи банку з цінними паперами, оскільки кваліфікація працівників таких компаній вища, а витрати на проведення операцій менші. Заснування дочірньої фірми з торгівлі нерухомістю може принести вигоду у ході реалізації заставленої у забезпечення повернення кредиту нерухомості. Дочірні складські компанії дають банку тверді гарантії щодо збереженості переданої на зберігання позичальником застави. Створення такої структури виключає можливу змову позичальника і складського підприємства. Дочірнє торгове підприємство може допомогти банку реалізувати товарно-матеріальні цінності або рухоме майно, заставлені під кредит, адже закон не дозволяє банку самостійно продавати заставу. Він може отримати суму кредиту і проценти за ним тільки після продажу застави на аукціоні.

Банк для покращення своєї інвестиційної діяльності може створювати й інші дочірні структури (дочірня аудиторська фірма, дочірня лізингова фірма, дочірня страхова компанія, дочірня інкасаторська фірма тощо). Головним критерієм доцільності при цьому повинен слугувати ефект значного зниження ризиків втрат через недобросовісність або непередбачуваність поведінки партнера або від зниження витрат порівняно із вартістю послуг сторонніх організацій [2, с. 218].

Інвестиційний портфель банку – це набір різних видів інвестиційних активів, яким володіє банк. Портфельний підхід акцентує увагу на важливості рішення власника активів щодо складу цього портфеля, щоб забезпечити „розмаїтість активів” і їх належну якість [6]. В інвестиційному портфелі банку можна виділити дві головні складові: кредитні інвестиції і фондові інвестиції. Портфель кредитних інвестицій формують довгострокові кредити банку або капітальні вклади [5, с. 180].

Згідно з концепцією саморегулювання БІД, по-перше, довгострокове кредитування є не тільки елементом інвестиційного портфеля, а й формою участі банку в інвестиційному процесі; по-друге, короткострокові фондові інвестиції ліквідніші за довгострокові, оскільки мають менший курсовий ризик; по-третє, інвестиції в цінні папери (фондові інвестиції) мають більшу ліквідність, ніж банківські довгострокові кредити (кредитні інвестиції). Тому для оптимального розміщення інвестиційних активів менеджери банку повинні зробити вибір між дохідністю і ліквідністю (табл. 1) [6, с. 62].

Різновидами кредитних інвестицій є проектне кредитування (або проектне фінансування), державне кредитування будівництва та об'єктів виробничого призначення і концесійне кредитування.

При проектному кредитуванні основним забезпеченням коштів слугує сам інвестиційний проект або, точніше, доходи, які в майбутньому отримає підприємство від будівництва чи реконструкції. Інакше кажучи, проектне кредитування ґрунтується тільки на життєспроможності та успішності інвестиційного проекту. Джерелом повернення проектних кредитів і процентів за ними слугують

доходи від реалізації проекту. Однак банки-кредитори зазвичай вимагають від замовника для реалізації проекту залучення значної частки власних коштів.

Таблиця 1

Ліквідність і дохідність інвестиційних активів банку

Вид активів	Ліквідність	Дохідність
Касова готівка (первинні резерви)	найвища	відсутня
Казначейські векселі і державні короткострокові цінні папери (вторинні резерви)	висока	низька
Довгострокові кредити (інвестиційне кредитування)	найнижча	найвища
Інвестиції у цінні папери	середня	середня

Джерело: [6]

До кредитних інвестицій належить кредитування концесійних інвестиційних проектів або концесійне проектне кредитування.

Концесія – це надання з метою задоволення громадських потреб уповноваженим органом виконавчої влади чи органом місцевого самоврядування на підставі концесійного договору на платній та строковій основі юридичній або фізичній особі (суб'єкту підприємницької діяльності) права на створення (будівництво) та (або) управління (експлуатацію) об'єкта концесії (строкове платне володіння), за умови взяття суб'єктом підприємницької діяльності (концесіонером) на себе зобов'язань зі створення (будівництва) та (або) управління (експлуатації) об'єктом концесії, майнової відповідальності та можливого підприємницького ризику [1].

Характерною ознакою концесії є те, що певні державні активи та права на них передаються приватним структурам на визначений термін із наступним поверненням державі. Це і відрізняє концесію від приватизації. Крім того, специфікою концесійних проектів є те, що вони реалізуються у межах проектного кредитування, де основними учасниками їх реалізації є підрядники і комерційні банки. В Україні з певних причин концесійне кредитування проектів не розвивається, хоча є перспективним.

Ще одним варіантом кредитних інвестицій є державне кредитування будівництва і об'єктів виробничого призначення, яке відбувається за рахунок коштів державного бюджету. Рішення про надання кредиту ухвалюють Мінфін і Мінекономіки на основі заявок інвесторів НБУ. Далі НБУ укладає угоду з банком, а той – з клієнтом. Інвестор починає погашати кредит за рахунок власних коштів через рік після закінчення нормативного терміну будівництва, реконструкції, технічного переоснащення об'єкта кредитування. Далі банк переказує кошти на рахунок Інвестиційного фонду України для повернення їх у державний бюджет з процентом за встановленою ставкою.

Головною засадою стратегії саморегулювання інвестиційних активів є таке розміщення грошових ресурсів, яке забезпечує їх максимальну дохідність за мінімального значення ризиків й оптимального значення показників ліквідності. Якість портфеля інвестиційних кредитів або інвестиційних активів можна охарактеризувати такими показниками:

– відношення простроченої заборгованості за інвестиційними кредитами до валюти балансу. Нормальним є показник, який дорівнює 1-2%. Повна відсутність у банку простроченої заборгованості за інвестиційними кредитами неможлива, адже часто постають тимчасові труднощі зі сплатою боргу, однак це не свідчить про їх безнадійність;

- відношення простроченої заборгованості до всієї суми виданих банком інвестиційних кредитів;
- частка непрацюючих інвестиційних активів у загальному обсязі інвестиційних активів.

До непрацюючих інвестиційних активів належать інвестиційні кредити, прострочені більше ніж на 90 днів. Нормальним значенням цього показника для банку є 0,5-3% суми активів. Однак якщо непрацюючі інвестиційні активи сягають 7%, з'являється сумнів щодо ефективності регулювання інвестиційної діяльності банку. Частку прострочених кредитів можна визначати не тільки для загальних обсягів наданих інвестиційних кредитів, а й для окремих груп позичальників у галузевому або регіональному розрізах. Обчислені показники відобразатимуть ефективність БІД у галузі або території.

Необхідною умовою ефективного саморегулювання БІД є аналіз простроченої заборгованості за інвестиційними кредитами у філіях (у межах лімітів) і дочірніх банках. Ще одним показником якості інвестиційних активів банку є частка непогашених вчасно інвестиційних кредитів у загальному обсязі інвестиційних кредитів.

П'ятим показником оцінки якості інвестиційного портфеля є частка позик, які погашені за певний період з порушенням визначених термінів. Важливо, що цей показник відображає проблеми банку не на певну дату, а за певний часовий період. Окрім того, для аналізу коректними є довгострокові періоди, оскільки короткострокові (день, тиждень, місяць, квартал, півріччя) зазвичай є кредитами у поточну діяльність, тобто не інвестиційними, або міжбанківськими. Останні передусім слугують

засобом регулювання ліквідності, хоча нерідко вітчизняні банки за рахунок короткострокових міжбанківських ресурсів вирішують свої комерційні проблеми дохідності.

Окремим, додатковим, показником якості портфеля інвестиційних кредитів є забезпеченість кредитів. Якщо інвестиційні кредити розподілити за видами забезпечення, то у разі масового неповернення кредитів можна виявити якість і надійність інвестиційного портфеля в цьому ракурсі. Для оцінки якості портфеля інвестиційних кредитів можна використовувати показник дохідності. Для цього всі інвестиційні кредити поділяють на три групи: високої, середньої і низької дохідності і визначають частку кожної групи у портфелі.

Інструментом управління або саморегулювання інноваційною діяльністю банку є його інноваційна політика. Інноваційну політику банку розглядають як систему заходів у контексті досягнення довгострокових цілей розвитку і передбачають упровадження інноваційних методів роботи, нових банківських продуктів і послуг з метою розширення клієнтської бази і, в кінцевому підсумку, підвищення конкурентоспроможності банку.

Першорядними напрямками інноваційної політики банків є такі: комп'ютеризація та гарантування інформаційної безпеки; запровадження нових банківських продуктів; освоєння нових сегментів ринку; підвищення рентабельності діяльності банку загалом і кожного підрозділу, зокрема; підвищення ліквідності банку; оптимальне використання матеріальних, людських і фінансових ресурсів [4, с. 297].

Інноваційна політика визначає обсяг, структуру, джерела і напрями інвестицій у технології банку. Власні джерела інвестицій в інновації вітчизняних банків ще досить обмежені, тому проблема управління банківськими інноваціями є актуальною. Передусім управління банківськими інноваціями передбачає врахування зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на банківську інноваційну політику (табл. 2).

Таблиця 2

Чинники, що впливають на банківську інноваційну політику

Зовнішні чинники	Внутрішні чинники
<ul style="list-style-type: none"> – розвиток економічної та банківської системи України; – вплив на банки конкурентного середовища; – розвиток банківських технологій; – зміна фінансового стану клієнтів; – зростання потреб населення у банківських продуктах та ін. 	<ul style="list-style-type: none"> – конкурентоспроможність банківських продуктів; – інноваційність менеджменту банку; – інноваційна мотивація працівників банку; – наявність власних фінансових ресурсів і можливостей для інновацій.

Джерело: сформовано автором на основі аналізу [3; 5; 6]

У межах концепції механізму саморегулювання БІД формування і реалізацію інноваційної політики банків доцільно базувати на таких принципах: 1) системне врахування впливу внутрішніх і зовнішніх чинників; 2) розвиток ресурсної і клієнтської бази банку; 3) мінімізація термінів розробки і впровадження банківських інноваційних продуктів; 4) підвищення дохідності інвестиційних операцій і фінансової стійкості банку.

Залежно від стратегічних цілей, які ставить банк, можна виокремити такі види його інноваційної політики:

наступальна – за такої політики банк прагне до лідерства на ринку;

оборонна – банк намагається не відстати від конкурентів в інноваційності, а за сприятливих обставин наблизитись до них;

імітаційна – банк використовує продукти, досвід інших банків та адаптує їх до своєї діяльності;

залежна – дочірні банки або філії провадять інноваційну політику головного банку за його наполяганням;

традиційна – банк поліпшує якість власних продуктів на основі застосування досконалішої технології їх створення.

Як бачимо, інноваційність в інвестиційній діяльності вітчизняних банків є на часі, однак поки що цьому феномену бракує систематичності і системності.

Висновки з даного дослідження. Запропонована нами концепція механізму саморегулювання БІД покликана посилити роль внутрішнього банківського регулювання інвестиційної діяльності і сприяти зміщенню акцентів у регулятивній політиці з державного рівня на внутрішньокорпоративний, що загалом забезпечить вищі стандарти якості регулятивного втручання у процеси банківського інвестування економіки.

Література

1. Про концесії: Закон України від 1999 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [веб сайт]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

2. Василенко Э.Н. Механизм регулирования деятельности коммерческих банков в России на макро- и микроуровне / Э.Н. Василенко, Л.Я. Маршавина. – М. : ОАО „Изд-во „Экономика”, 1999. – 271 с.
3. Денисенко М.П. Основи інвестиційної діяльності : навч. посібник / М. П. Денисенко. – К. : Алерта, 2003. – 338с.
4. Козьменко С.М. Стратегічний менеджмент банку : навч. посібник / С.М. Козьменко, Ф.І. Шпиг, І.В. Волошко. – Суми: Університетська книга, 2003. – 734 с.
5. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність : навч. посібник / Т.В. Майорова. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 376 с.
6. Пересіда А.А. Управління банківськими інвестиціями : монографія / А.А. Пересіда, Т.В. Майорова. – К. : КНЕУ, 2005. – 388 с.
7. Портер М.Е. Стратегія конкуренції / М.Е. Портер ; пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. – К. : Основи, 1997. – 390 с.
8. Словник сучасної економіки Макміллана / Пер. з англ. – К. : АртЕк, 2000. – 640 с.

УДК 336.717:005.584.1

Коц Г.П.,
к.е.н., доцент кафедри інформаційних систем
Харківський національний економічний університет

ІЄРАРХІЧНА УЗГОДЖЕНІСТЬ СКЛАДОВИХ МОНІТОРИНГУ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Належне виконання умов здійснення банківської діяльності, як і будь-яких інших умов функціонування та розвитку різноманітних суб'єктів господарювання, неможливе без постійного моніторингу такої діяльності. Це визначається тим, що саме під час моніторингу отримується необхідна інформація не лише щодо поточного стану розвитку досліджуваної діяльності, а й щодо проведення аналізу можливостей її розвинення та здатності протидіяти різним негативним чинникам. При цьому, такий моніторинг передбачає врахування різних варіантів прояву відповідної діяльності, обміном інформацією як до прояву такої діяльності, так і до визначення різних даних, отриманих на окремих етапах моніторингу. У цілому, це й визначає актуальність обраного напрямку дослідження, його значимість для розширення практичних засад моніторингу банківської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню процесів розвитку банків, умовам здійснення банківської діяльності присвячено значну кількість наукових робіт. При цьому, серед таких напрацювань можна виділити декілька напрямків щодо розкриття умов ведення та аналізу здійснення банківської діяльності.

Так, один із напрямків таких досліджень присвячено обговоренню ефективності банківського нагляду, де основна увага приділяється засобам аналізу ключових параметрів діяльності банку щодо попередження виникнення ризиків функціонування як окремих банків, так й банківської системи в цілому. При цьому особливо слід відмітити напрацювання О. Хаб'юка, В. Міщенко, О. О. Чуб, які аналізують не лише різні аспекти міжнародної практики упровадження банківського нагляду, а й умови його ефективного застосування з погляду функціонування вітчизняного банківського сектору економіки [1; 2; 3].

Інший напрямок стосується визначення динаміки різноманітних характеристик діяльності банків, що дозволяє аналізувати не лише умови поточного стану банку, а й визначити його подальший розвиток. Досить ґрунтовно такі питання розглядаються в дослідженнях Г. П. Коца та В. В. Ляшенка [4], О. Крухмаль [5], О. Кузьоміна та В. Ляшенка інших науковців. При цьому, в межах такого розгляду можна окремо виділити й проведення порівняльного аналізу діяльності банків, що розширює та доповнює відповідне узагальнення з урахуванням дії як потенційних конкурентів, так і різних чинників зовнішнього середовищу стосовно непорушення умов сталості виконання зобов'язань банку перед його клієнтами. Зокрема саме такі питання у свої дослідженнях визначають Т. Л. Слюніна, Є. Б. Бережний, В. В. Ляшенко, В. В. Коваленко [6; 7]. При цьому якщо В. В. Коваленко визначає основи проведення порівняльного аналізу стабільності функціонування банківської системи в цілому, то Т. Л. Слюніна, Є. Б. Бережний, В. В. Ляшенко проводять порівняльний аналіз діяльності банків з погляду факторів впливу, які визначаються регіональними ознаками поділу досліджуваної сукупності банків.

Однак, незважаючи на існуючий достатньо широкий спектр наявних досліджень щодо визначення умов та стану здійснення банківської діяльності, недостатньо розглянутими, на нашу думку, залишаються